

رام-۱

شروین وکیلی

رام (روزشمار ایرانی معنادار) کوششی است برای بازسازی تقویم روزشماری معنادار برای ایرانیان، به شکلی که مناسبتها و سالگردهای منسوب به روزها عینیتی علمی داشته باشد و زمان روزمره و معنازوده‌ی امروزی که روزهایمان را پوچ و پوک ساخته را به توالی‌ای معنادار از سالگردِ رخدادهای معنادار تبدیل کند.

سه گوشزد در درباره‌ی طرح رام:

(۱) تمام تاریخ‌هایی که شناسه‌ی میلادی (م.) یا پیشامیلادی (پ.م) ندارند به هجری خورشیدی محاسبه شده‌اند.
(۲) محتوای روزشمار رام نهایی نیست و تا پایان سال ۱۳۹۶ تکمیل می‌شود. هنگام نقل آن به طرح ارجاع دهید و این نکته را در نظر داشته باشید.

(۳) اگر مناسبتی سراغ دارید که نادیده مانده، آن را همراه با نشانی مرجعش در تلگرام بفرستید که در این طرح گنجانده شود:

@SherwinVakili (<https://t.me/SherwinVakili>) / tel.0912-6363764

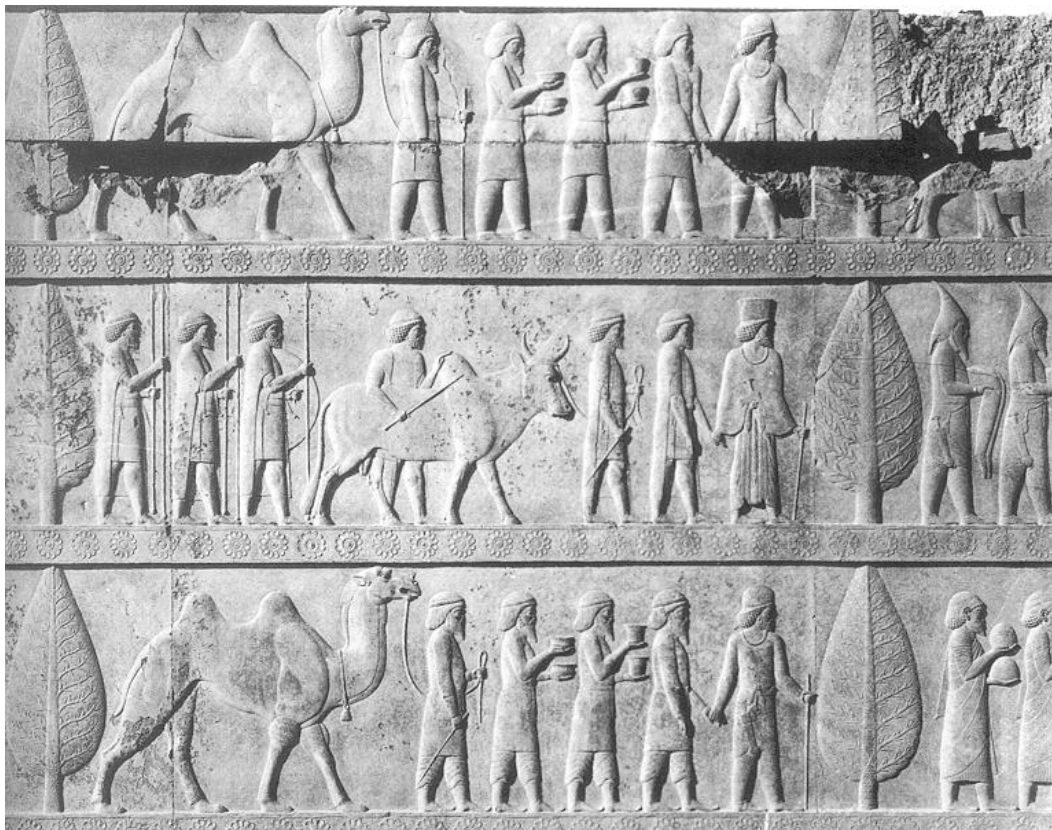
ماه فروردین

فروردین نخستین ماه از سال خورشیدی و فرخنده‌ترین و مهمترین ماه در گاهشماری اساطیری ایرانیان است. فروردین که نام خود را از فرَوهرها (روان نیک نیاکان) گرفته، نمادی گیتیانه از فرشگرد و قیامت و نبرد نهایی اهورامزدا و اهریمن است و از این رو به بازتابی از ظهور زمان بیکرانه در زمان کرانمند شباهت دارد. نوروز زمان آفرینش گیتی به دست اهورامزداست و روزی است که جمشید پیمانهای دزدیده شده توسط دیوان را از جهان زیرین برای مردم باز آورد و با نو ساختن طبیعت و رها کردن زمین از چنگال ملکوس دیو سرما، رسم نوروزی را بنیان نهاد.

فروردین ماه آغاز و پایان جنگهای بزرگ، و زاده شدن و مردن سرداران و شاهان نامدار است. این ماه به ویژه به خاطر تراکم زایش و مرگ ادیبان و شاعران و داستان‌نویسان وضعیتی ممتاز دارد. نهادهای اجتماعی فراوانی در این سال تاسیس شده‌اند، کشورهای بسیاری استقلال یافته‌اند و اختراعات مهمی در این ماه ثبت شده است. فروردین در کل، ماه چرخشهای بزرگ تاریخ و آغازهای مهم است، و تا جایی که به مردمان مربوط می‌شود، با آنان که با سخن و کلام و شعر و موسیقی نسبتی داشته‌اند بیشترین پیوند را برقرار می‌کند.

نوروز جمشیدی: اول فروردین

فروردین از دیرباز زمانی مقدس برای آغاز کارهای بزرگ قلمداد می‌شده است. زمان تاجگذاری بیشتر شاهان ایرانی در نوروز قرار می‌گیرد. شواهد تاریخی و اسناد دینی نشان می‌دهد که جشن نوروز از هزاره‌ی دوم پیش از میلاد در میانرودان و سایر نقاط ایران زمین گرفته می‌شده، هرچند در برخی نقاط مانند میانرودان تقویم خورشیدی وجود نداشته و به شکلی تقریبی اعتدال بهاری را محاسبه می‌کرده و جشن می‌گرفته‌اند. بابلی‌ها که مفصل‌ترین داده‌ها درباره‌ی این جشن را به جا گذاشته‌اند، آن را آکیتو می‌نامیدند و این نامی است که آسوری‌ها همچنان جشن سیزده به در خود را بدان نام می‌خوانند. آکیتوی بابلی‌ها مراسمی مانند تحویل سال و نمایشهای آیینی و سیزده به در را داشته که همه‌شان تا به امروز باقی مانده‌اند.

از ابتدای دوران هخامنشی تقویم خورشیدی از ایران شرقی به میانرودان و ایران غربی وارد شد و قاعدتا از این هنگام نوروز کمابیش به همان شکلی که امروز می‌بینیم گرفته می‌شده است. رسم دید و بازدید و عیدی دادن هم که احتمالا روایتی سیاسی از آن را بر نگاره‌های تخت جمشید می‌بینیم، از این دوران بی‌شک رواج داشته است. بر این مبنا جشن نوروز کهنترین مراسمی است که در جوامع انسانی برگزار می‌شود.

جالب آن که کهنترین اسناد درباره‌ی سرکوب و منع یک آیین جمعی را هم درباره‌ی همین جشن می‌بینیم. نبونید آخرین شاه سامی بابل که تعصبی درباره‌ی خدای ماه (سین) داشت و می‌کوشید آیینهای سومر و اکد باستان را منسوخ کند، در میانه‌ی قرن ششم میلادی (دهه‌ی ۵۴۰ پ.م) کوشید تا با حضور نیافتن در شهر بابل در ابتدای بهار و برگزار نکردن آکتیو این رسم را براندازد. اما کمی بعدتر کوروش بزرگ او را شکست داد و بابل را گرفت و مراسم آکتیو را با شکوه تمام برگزار کرد. در این معنی کوروش بزرگ نخستین احیا کننده‌ی جشن نوروز هم هست. مردم بابل به قدری در این مورد سپاسگزار او بودند که وقتی همسر کوروش همزمان با جشن نوروز سال بعد (۵۳۸ پ.م) درگذشت، همزمان با برگزاری مراسم آکتیو هفت روز برایش سوگواری کردند.

نوروز با توجه به دلالت اساطیری مهمی که گفتیم، زمانی بوده که مردان بزرگ تاریخ کارهای بزرگشان را در آن آغاز می‌کرده‌اند. کوروش در زمان جشنهای نوروزی ۵۳۹ پ.م حمله به بابل را آغاز کرد و تا نیمه‌ی فروردین سومر قدیم را فتح کرده بود. مهرداد پونتی شاه آناتولی در نوروز سال ۸۸ م فرمان به کشتار رومیان قلمروش داد و جنگی چهارساله و مرگبار را با رومیان مهاجم آغاز کرد. فرهاد چهارم اشکانی که شش سال پیشتر از سلطنت عزل شده بود همزمان با همین جشنها در سال ۲۶ پ.م با سپاهیان سکا از ایران شرقی بازگشت و تاج و تخت را دوباره به دست گرفت. پیامبر اسلام نخستین سریه‌اش در سال اول هجری را با فرماندهی حمزه در

همین روز آغاز کرد. شیرویه در این روز پدرش خسرو پرویز را (در سال هشت هجری) از قدرت عزل کرد و سردار لایق ساسانی شهروراز در سال نهم هجری به دنبال صلح با روم صلیب مقدس را به اورشلیم بازآورد.

کوروش بزرگ هخامنشی

فرهاد چهارم اشکانی

مهرداد ششم پونتی

رسم رزم‌آرایی در نوروز در سرزمینهای همسایه‌ی ایران نیز وامگیری شد. چنان که امپراتوران روم هم اغلب در این تاریخ به ایران حمله می‌آوردند. یولیانوس مرتد در نوروز ۳۶۳ م و هراکلیوس مسیحی در ۶۲۲ م و ۶۲۳ م در همین روز فرخنده سپاهیان خود را از شهرهای خویش به جانب خاور بیرون بردند.

لشکرکشی هراکلیوس به آذربایجان که در این روز آغاز شد نخستین مراسم خروج لشکریان صلیبی بود و دقیقاً به همان ترتیبی که قرن‌ها بعد صلیبیون اروپایی به جهاد با شرق برمی‌خاستند، انجام پذیرفت. نتیجه‌ی حمله‌های نخستین صلیبیون تاریخ هم آن شد که خسرو پرویز در نهایت از قدرت عزل شد و در نوروز سال هشتم هجری بود که شهروراز سردار ساسانی پس از صلح با رومیان صلیب مقدس را به اورشلیم بازگرداند و

هراکلیوس در آنجا مراسمی بزرگ با بهره‌جویی از نمادهای مسیحی بر پا کرد و این را دستاوردی بزرگ برای خود دانست.

بیسمارک در هفتاد و پنج سالگی، نقاشی فرانتس فون لِنباخ

بازگرداندن صلیب مقدس به اورشلیم به دست

هراکلیوس، نقاشی از سنت هلنا، قرن ۱۵م.

تاجگذاری شاهان بزرگ هم اغلب در همین تاریخ انجام می‌گرفته است. شاپور دوم ساسانی (۲۴۰م) و شاه اسماعیل (۸۸۱) و آغا محمد خان قاجار (۱۱۶۱) نمونه‌هایی از مردان و بزرگ و تاریخ‌ساز هستند که در

نوروز تاجگذاری کرده‌اند. در میان شاهان دیرآیندتر نادرشاه و سلطان عبدالحمید اول عثمانی - که نوروز زادروزش (۱۱۰۴) هم بود- در رعایت مراسم نوروزی و اعلام فرمانها در این روز وسواس زیادی داشتند. عبدالحمید که شیفته‌ی شعر پارسی و شاهنامه بود، در نوروز جشنهای باشکوه برگزار می‌کرد و نادرشاه تاریخ ورودش به دهلی و نشست‌اش بر تخت طاووس (۱۱۱۸) را و همچنین ضرب سکه‌ی نادری (۱۱۱۴) را در نوروز قرار داد. قوانین مهم دیگری هم در این تاریخ وضع شده‌اند: شاه عباس در نطق نوروزی‌اش (۹۷۶) اصفهان را پایتخت ایران قرار داد، واحد پول ایران در همین روز (۱۳۱۱) از قران به ریال تغییر یافت و نام بین‌المللی کشورمان از پرشیا به ایران هم در نوروز (۱۳۱۴) اعلام شد. راه‌آهن سراسری ایران در نوروز ۱۳۱۸ راه‌اندازی شد و زمانی که محمد داود خان برنامه‌ای برای اتحاد مجدد ایران و افغانستان تدوین کرد، در نوروز ۱۳۳۹ به ایران آمد و با محمدرضا شاه در این مورد رایزنی کرد، که البته این برنامه فاش شد و بلافاصله با دخالت انگلستان ابرتر ماند.

شاپور دوم ساسانی

شاه اسماعیل صفوی

شاه عباس کبیر

نادرشاه افشار

این تاکید بر نوروز تنها به دایره‌ی تمدن ایرانی محدود نیست و در سرزمینهای باختری نیز وامگیری شده است. اهمیت سیاسی نوروز در دوران باستان به قدری بود که رومیان قدیم تاریخ تاسیس شهر خود به دست

رمولوس را در نوروز قرار می‌دادند. در قرون بعدی ناپلئون نمونه‌ای از سیاستمداران بود که وسواسی در همزمان ساختن کارهایش با نوروز به خرج می‌داد. او قوانین مدنی مشهور خود را در نوروز ۱۱۸۳ اعلام کرد. بعدتر هم وقتی از تبعید گریخت و برای صد روز به قدرت بازگشت، در نوروز ۱۱۹۴ با ارتش بزرگ خود به پاریس وارد شد و برقراری مجدد امپراتوری را اعلام کرد.

جالب آن که جنبشهای ملی در سرزمینهای دیگر نیز در بسیاری از موارد در نوروز واقع می‌شده و دور نیست که برخی از این ملل از آیین نوروزی تاثیری پذیرفته باشند. یکی از این ملل که در قیامشان نشانه‌های گفتمان نوسازی هستی نوروزی را می‌توان یافت، یونانی‌ها هستند که خیزش ملی خود برای استقلال و جدایی از عثمانی را در نوروز سال ۱۲۰۰ آغاز کردند. تونس‌ها در نوروز ۱۳۳۵ و مردم نامیبیا که آخرین مستعمره‌ی آفریقایی بودند در نوروز ۱۳۶۹ استقلال خود را اعلام کردند.

تلاش برای قرار دادن رخداد‌های مهم در نوروز تا به امروز حتا در گروه‌های عجیب و غریب ادامه یافته، چنان که پیروان فرقه‌ی اوم شین‌ریکیو بنا به عقاید آخرالزمانی‌شان در آستانه‌ی نوروز ۱۳۷۴ با گاز سارین به متروی توکیو حمله کردند. چندی بعد هم نیروهای متحد به رهبری آمریکا با عقاید آخرالزمانی و صلیبی مشابهی در نوروز ۱۳۸۲ به دولت صدام‌زده‌ی عراق حمله‌ور شدند که روی هم رفته دستشان درد نکند! در ضمن این را هم بگویم که اینشتین نیز نخستین مقاله‌اش درباره‌ی نسبیت عام را در نوروز ۱۲۹۴ منتشر کرد و هیملر هم بازداشتگاه داخائو را در آستانه‌ی نوروز ۱۳۱۱ افتتاح کرد، و این همه با تاسیس توئیت‌ر در نوروز ۱۳۸۵ تکمیل شد.

نوروز در ضمن سالگرد جنگهای بزرگ و خونین هم هست. در نوروز سال ۱۱۸۰ ارتش ناپلئون در اسکندریه‌ی مصر با انگلیسی‌ها جنگید، و حدود یک قرن بعد (۱۲۹۷) در همین روز آلمانی‌ها با انجام عملیات میکائیل جنگ جهانی اول را آغاز کردند. مانفرد فون ریشت‌هوفن قهرمان جنگی و خلبان برجسته‌ی آلمانی در همین روز هشتادمین هواپیمای دشمن را نابود کرد و به رکوردی جهانی در این زمینه دست یافت. در جریان جنگ جهانی دوم، انگلیسی‌ها در نوروز ۱۳۲۴ ماندالای پایتخت برمه را گرفتند و در همین روز نیروی هوایی‌شان در عملیات کارتاژ کپنهاک را چنان سهمگین بمباران کرد که تنها در یک مدرسه ۱۲۵ کودک کشته شدند. در همین روز در ۱۳۳۹ پلیس نژادپرست آفریقای جنوبی در شارپویل بر معترضان سیاهپوست آتش گشود و ۶۹ تن را کشت و ۱۸۰ تن را زخمی کرد.

نبرد اسکندریه، نقاشی فیلیپ جیمز لوتربورگ

گذشته از تاجگذاری شاهان ایرانی در نوروز که سنتی دیرینه بوده، چند عزل و نصب مهم سیاسی هم در نوروز داشته‌ایم. در نوروز ۱۲۵۰ بیسمارک به صدارت رسید و در همین روز در ۱۲۹۹ بلشویکها در بلغارستان قدرت را قبضه کردند و تاسیس جمهوری شوروی بلغارستان را اعلام کردند. روز اول فروردین در ضمن سالگرد چندین شکست اجتماعی و تغییر جهت در برنامه‌های سیاسی هم هست. در نوروز ۱۳۰۰ سیاست اقتصادی بلشویکها چندان به فاجعه و قحطی انجامید که کمونیستهای روسی در برنامه‌های اقتصادی‌شان عقب‌نشینی کردند و «برنامه‌ی اقتصادی نو» (NEP) را اعلام کردند که عقب‌گردی به سوی بازار آزاد بود. مارتین لوتر کینگ هم راهپیمایی مشهور خود را در آلاباما در نوروز ۱۳۴۴ آغاز کرد.

بسیاری از نامداران تاریخ‌ساز در نوروز زاده شده‌اند. برای غربی‌ها مشهورترین چهره در این میان ویلهلم اول امپراتور آلمان است که به خاطر زاده شدن در نوروز (سال ۱۱۷۶) فخر می‌فروخت و به خود می‌بالید. در میان نامداران ایران زمین بهرام گور (م. ۴۰۷) هم نوروز به دنیا آمده بود و چنان که گفتیم سلطان عبدالحمید هم زاده‌ی نوروز بود و برخی از روایتهای تولد حضرت علی را نیز در همین روز قرار می‌دهند.

با این همه شمار سرداران و شاهان زاده‌ی نوروز اندک است و بیشتر چهره‌های فرهنگی و به ویژه هنرمندان و ادیبان در این سال زاده شده‌اند. در میان ایرانیان حاج محمد میرزا قاجار قوانلو (کاشف‌السلطنه) که نواده‌ی عباس میرزا و بنیانگذار چای‌کاری در لاهیجان است، در نوروز ۱۲۴۴ به دنیا آمد. عبدالحسین زرین‌کوب و قمر آریان (هر دو در ۱۳۰۱)، مرضیه‌ی خواننده و عباس بلوکی فر نقاش قهوه‌خانه‌ای (هر دو در ۱۳۰۳) ژاله علو گوینده (۱۳۰۶)، محمد صادق تهرانی مرجع تقلید شیعه (۱۳۰۵)، پرویز کلانتری نقاش (۱۳۱۰)، کتابیون مزداپور ایران‌شناس (۱۳۲۲) و علی دایی (۱۳۴۸) در نوروز زاده شده‌اند.

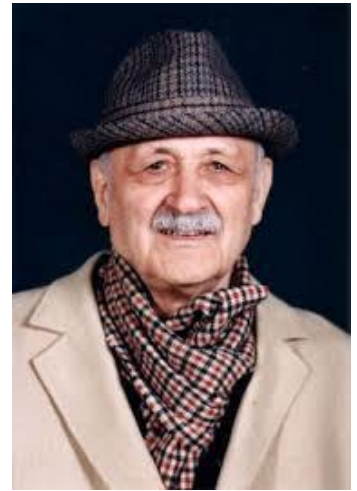
از وابستگی به تمدن ایرانی که در خارج از قلمرو ایران می‌زیستند، باید از اسماعیل گاسپیرسکی (۱۲۳۰) که نظریه‌پرداز هویت مستقل تاتارها و مخالف امپریالیسم تزاری در کریمه بود. در میان وابستگی به تمدن اروپایی هم می‌توان از این افراد نام برد: از اووید شاعر رومی (۴۳ پ.م) یوهان سباستین باخ آهنگساز (۱۰۶۴) و فریدریش هولدرلین شاعر (۱۱۴۹)، و هنریک ایبسن نمایشنامه‌نویس (۱۲۰۷)، ژوزف فوریه‌ی ریاضیدان (۱۱۴۷)، مودست موسورسکی موسیقی‌دان (۱۲۱۸)، نظار قبانی شاعر (۱۳۰۲) و اسلاوی ژیزک فیلسوف (۱۳۲۸).

بهرام گور شاهنشاه ساسانی

سلطان عبدالحمید اول عثمانی

عبدالحسین زرین‌کوب

نامدارانی که در نوروز درگذشتند ترکیب بسیار جالبی دارند و نشان می‌دهند که سعد و نحس روزگار خرافه‌ای بیش نیست و رخدادها واقعا به طور تصادفی بر محور زمان توزیع شده‌اند. برای پی بردن به این نکته کافی است که به فهرست کسانی که در روز فرخنده‌ی نوروز درگذشتند بنگریم: بیست و شش قرن قبل احتمالا همسر کوروش در این روز درگذشته و سلطان محمد بن تغلق شاه دهلی (۷۳۰)، ایزاک نیوتون (۱۱۰۵)، مرتضی محجوبی نوازنده‌ی پیانو (۱۳۴۰)، طه یاسین رمضان (۱۳۸۶) و محمد صادق تهرانی مرجع شیعه (۱۳۹۰).

نوروز را امروز در بیشتر کشورهای جهان جشن می‌گیرند. چینی‌ها به این جشن چون فن می‌گویند و اسم ژاپنی‌اش هیگان یا شونبون نُو هی است. فرقه‌های نوظهور مشرکانه که به بازگشت به خدایان باستانی باور دارند هم این روز را زیر عنوان مابون (در نیمکره‌ی جنوبی) یا اوستارا (در نیمکره‌ی شمالی) گرامی می‌دارند. آمریکایی‌ها هم آن را روز خورشید-زمین می‌نامند. نوروز در ضمن روز بین‌المللی اخترشناسی و روز جهانی داستان‌گویی و در تقویم سازمان ملل روز بین‌المللی شادمانی هم هست. در کردستان عراق به مناسبت سرنگونی صدام حسین هم در این روز جشنهایی برپا می‌کنند. اول فروردین روز بین‌المللی رنگ و کوشش برای محو تبعیض نژادی، روز جهانی جنگل، روز جهانی شاعران و روز جهانی عروسک‌گردانی هم هست. در جهان اسلام این روز را اغلب به نام روز مادر جشن می‌گیرند.

مناسبت: نوروز گذشته از اهمیت اسطوره‌شناسانه و ارجی که در مقام روز آغازین سال دارد، سالگرد تاجگذاری‌های مهم و لشکرکشی‌های بزرگ و به قدرت رسیدن شاهان بزرگ ایرانی نیز هست. از سال ۱۳۰۷ قرار شد تفریح ارتشیان و بخشش زندانیان در نوروز انجام شود که رسمی بسیار پسندیده است، و شایسته است که بنا به رسمی که از دیرباز در ایران وجود داشته و در کشورهای گوناگون پیرو و مقلد یافته، اعلان قوانین تازه و گذارهای سیاسی مهم نیز در همین روز قرار گیرد.